

מראי מקומות- בבא בתרא קנ"ב

צוה מתנת שכיב מרע באמירה, ועשה קנין סודר, דיש להסתפק דאולי לא הי' כוונתו שיחול הקנין אלא לאחר מיתה, ואז שוב אינו יכול להקנות נכסיו, שהרי כבר נפלו לפני היורשים. וכ' ר' יונה דלרבותא נקט הא דאין שטר לאחר מיתה, ולא הזכיר קנין אחר, לומר דאע"פ שצויה בפירוש לכתוב השטר, ועשו כן מחיים, וכתבו וחתמו ונתנו לו, ונמצא שהקנו לו בשתי הקנאות [דהיינו קנין סודר וקנין שטר], מ"מ לא אמרי' דודאי הו"ל כמתנת בריא, ואמר שמואל דאינו יודע מה לדון בה. ועוד כ' ר' יונה דמה דנקט שטר דוקא, היינו משום דקנין שטר יכול לחול אף לאחר זמן, ולא אמרי' בה כלתה קנינו, ולכן בא לחדש דאף בשטר, דלא שייך בה כלתה קנינו, מ"מ לא מהני לאחר מיתה. **וע"ע בשטמ"ק** בשם הרא"ש, דכ' דבאמת איירינן בשטר דוקא לפי שי' רב, דאין שום צד דכוונתו לייפות כחו אא"כ הוא נכתב בשטר, ודלא כמש"כ הרשב"ם. ומה דנקט שמואל שטר, אע"ג דאליבא דשמואל יש להסתפק גם בשאר קניינים, אם כוונתו בקנין לומר שלא יחול אלא בקנין, דהיינו שלא יחול עד לאחר מיתה בתורת קנין, וא"כ אינו קונה כלל, או דלמא כוונתו שיהי' קונה עכשיו בקנין בריא, היינו רק אגב הא דרב נקטי'.

(ה) **שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר וכו'-** כ' הנודע ביהודה (קמא, חו"מ כ"ו, ד"ה ועוד שע"כ) דמתנת שכ"מ לאו במאמר ברור אמר שמואל, רק במסתפק שמא לא כוון להקנותו אלא בשטר. אולם ע' בתשו' שלאח"ז (כ"ז, ד"ה גם מתשו'), שכ' חתן הנו"ב דמוכח בתשו' ריב"ש דשמואל אמר כן בתורת ודאי ולא בתורת ספק.

(ו) **שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת, אין כותבין ונותנין, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר-** הק' הרשב"א, מה סובר המקשה, אם לא כתבו ונתנו השטר מחיים, א"כ ודאי לא הי' שייך לארכבי' אתרי רכשי, שהרי לא עשה המעשה קנין מחיים, ואין שייך לחול אלא מדין מתנת שכ"מ. ואם כוונתו להק'

(א) **מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין- פי' הרשב"ם,** דמיירי שכ' כל נכסיו, וכ' שאין לפרש דמיירי במתנת שכ"מ במקצת, ע"ש ראיותיו. אבל תוס' ועוד ראשונים באמת חולקים בזה, וס"ל דאפי' בכ' מקצת נכסיו נח' רב ושמואל. וע"ע ברשב"ם דכ' דאפי' אם לא כ' שטר, רק הזכיר כל נכסיו במתנת שכ"מ, וגם עשו קנין, בזה ג"כ נח' רב ושמואל (וע' לקמן בזה). ויש לעי' להיפוך, אם לא עשו קנין, רק עשו שטר, האם בזה ג"כ אמרי' דארכבה אתרי רכשי או לא. וכ' הרשב"ם בעמוד ב' (ד"ה רב אמר) דהיכא דכ' שטר, זיכה בשטר כקנין חשיב, וג"כ ארכבי' אתרי רכשי, ולכן אם עמד אינו חוזר. אבל הריטב"א כאן כ', דהיכא דזיכה לו השטר, לא ארכבה אתרי רכשי, ולכן אם שייר קרקע כל שהוא, מהני כמתנת בריא, ואם לא שייר קרקע כל שהוא, הו"ל כמתנת שכ"מ, ואם עמד חוזר.

(ב) **ארכבי' אתרי רכשי- כ' הרמב"ן** בשם הרב אב"ד והרמב"ם בדעת שמואל, דה"ה היכא דמצוה מחמת מיתה, כיון שאין צריך קנין, אז אם כ' לו קנין, אמרי' דהי' כוונתו שיחול בהקנין לאחר מיתה, ולכן לא חל. וכ' הרמב"ן דנראה דאפי' רב מודה בזה, דדוקא במתנת שכ"מ אמרי' דארכבי' אתרי רכשי, אבל במצוה מחמת מיתה לא אמרי' כן, אלא חיישינן דשמא לא גמר לקנותו אלא בהקנין לאחר מיתה [ויש לעי' במה יהי' הסברא לחלק]. אבל הריטב"א כ' דהמח' רב ושמואל שייך אף במצוה מחמת מיתה, וס"ל דאף בכה"ג אמרי' דרב ס"ל דארכבי' אתרי רכשי.

(ג) **שאם אמר הלואתו לפלוני, הלואתו לפלוני- כ' הריטב"א** דכיון דמה דהלואתו לפלוני היינו משום דחשיב כמתנת שכ"מ, א"כ אם עמד חוזר כלפי ההלואה (אע"ג דלענין שאר מתנותיו אינו יכול לחזור).

(ד) **ושמואל אמר לא ידענא מאי אדון בה... ואין שטר לאחר מיתה- פי' הרשב"ם,** דהספק לפי שמואל הוא בין אם כ' קנין בשטר, או אם

(ט) **ושמואל אמר שני קנה, הרי היא כמתנה שכיב** **מרע- לכאור' ק', בשלמא הראשון לא קנה,** הרי זה שמואל לשיטתו, דכיון דזיכה לו את השטר, וא"כ יש לחוש דאולי לא הי' כוונתו שיהי' קונה אלא לאחר מיתה, וא"כ אינו קונה. אבל א"כ למה השני קונה, הרי גם בקנין השני עשה זכיית השטר, וא"כ לימא דגם אצלו יש חשש שלא הי' רוצה לקנות אלא לאחר מיתה, וא"כ למה קונה במתנת שכיב מרע. וכ' **הרשב"ם** דלא ס"ל לשמואל דזכיית השטר כקנין חשיב לי, וא"כ הו"ל מתנת שכ"מ רגילה, ולכן הראשון לא קנה משום דדייתקי מבטלת דייתקי, והשני קונה משום דבתרא הוא. ולפי זה, צריך לומר דמה שהגמ' עושה צריכותא, זהו רק לרב, אבל לשמואל לא הי' צריך לשום צריכותא, שהרי אין שיטתו כאן שייך לשיטתו בעמוד א' כלל. אבל **הריטב"א** פי' דבאמת כאן מיירי במיפה את כוחו, ולכן קונה השני, והוכיח כן מהא דהגמ' מדמהו להמח' רב ושמואל בעמוד א'.

(י) **בסורא מתנו הכי, בפומבדיתא מתנו הכי...** **אין אחר קנין כלום- פי' הרשב"ם,** אכתב וזיכה קאי, ושאלו היכא דכתב וזיכה וקנו מידו, מהו הדין, והשיב דבכה"ג קנה הראשון מיד, ושוב אין שייך שיקנה השני. והק' **התוס' רי"ד ע"ז,** דא"כ נמצא דאין מחלוקת בין סורא לפומבדיתא, רק מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ולכן פי' באו"א.

דלמה לא קנה לפי רב מדין מתנת שכ"מ, א"כ מהו התירוץ דהתם קנו מיני', דהא ודאי קנין לא מהני שיחול לאחר מיתה. ותי' דעיקר קו' הגמ' אינה דרב אדרב אלא דשמואל אדשמואל, דלדידי' ודאי קשיא, דבציור דכתבו ותנו אמר דכותבין ונותנין, ואצלנו אמר דלא ידע מה לדון בה. וכיון דצריך להשוות הדינים לפי שמואל, יישב ג"כ אליבא דרב איך לפרש הב' דינים. ועוד תי' דבאמת רב אדרב נמי קשיא, אמאי לא קני אחר מיתה ונימא ארכבה אתרי רכשי, דנימא דהרי הוא כמתנת בריא דאם נכתב ונמסר בחיים דאינו חוזר אף אם עומד, והרי הוא כמתנת שכ"מ שאם לא יכתוב דיקנה משום מתנת שכ"מ נולכאור' צ"ע כוונתו בזה, וכמו שהק', דהא אין שייך להקנות מנה ע"י שטר, וא"כ איך שייך שיהי' קנין מחיים. ואולי כוונתו באמת הוא, דאף דלמעשה אין שייך לקנות מחיים, אבל עכ"פ נקנה לאחר מיתה בתנת מתנת שכ"מ, וצ"ע. וע"ז תי' הגמ' דלא הי' כוונתו להקנות לו, וא"כ אולי באמת לא הי' רוצה שיחול עד לאחר מיתה, וזה לא מהני, וא"כ נמצא דבין בתורת בריא ובין בתורת שכ"מ לא מהני.

(ז) **כתבו ותנו מנה לפלוני- ק', הרי מעות אינן** **נקנין בשטר, וא"כ איך הי' שייך להקנותו כלל.** ביאר **הרשב"א** דאין הציור במנה דוקא, אלא מיירי בקרקע שוה מנה, וא"כ שפיר נקנית בשטר.

(ח) **א"ל במיפה את כוחו- יש לעי', איזה יפוי כח** **הוא זה, בשלמא לפי רב, הרי בא להרכיבו על תרי רכשי, וא"כ יש נפק"מ במה שעשה קנין שיהי' לו גם המעלות של קנין בריא, אבל בציור זה של שמואל, הרי הדין הוא דאי"ז אלא מתנת שכיב מרע, וא"כ מה מוסיף בהמעשה קנין שעשה. וכ' היד רמה (קכ"ז), דמלשון היפוי כח מבואר דאין כוונתו אלא לייפות כוחו, ולא לקנות עכשיו, אלא דהי' רוצה שיהי' כתוב בשטר כדי לברר דמתנה זו בתרייתא הוא כדי לבטל קמייתא, ולכן עשה מעשה קנין, דסתם קנין לכתיבה עומד, ועי"ז שעשה קנין יהי' כתוב, וממילא יהי' זה לראי' דבתרייתא הוא. וכ' **הריטב"א** דמה שכ' קנין בהשטר הוא לגלות דעתו שנותן בלב שלם, וכמו שמצינו בכמה דברים, כמו מחילה, ושליחות, וכו', שאינם צריכים קנין אלא להוכיח שעושה בלב שלם, וה"ה כאן.**